

System v ne-systemu aneb inkluze rok poté

Dana Moree

Nadace OSF se zaměřuje na **rozvoj právního státu, demokracie a omezení korupce.**

Podporuje **svobodný přístup k informacím** či zapojení lidí do veřejného dění. Zároveň **prosazuje rovný přístup všech dětí ke vzdělávání** a všech lidí k příležitostem současného světa.

Po dobu svého působení **podpořila** Nadace OSF **9 530 projektů** českých neziskových organizací i jednotlivců **částkou více než 1,78 miliardy Kč.**

Vyhodnocení výzkumu

System v ne-systému aneb inkluze rok poté

Tento výzkum vznikl jako další střípek v mapování dopadů inkluzivních opatření přijatých v září 2016. K problematice přistupuje z kvalitativní perspektivy, a to proto, že v něm šlo především o zmapování konkrétních témat, která v terénu rezonují. Jeho cílem tedy nebylo zachytit realitu v číslech, ale vysledovat témata, jež charakterizují změnu, a v neposlední řadě navrhnout doporučení, v čem by se situace mohla do budoucna zlepšit.

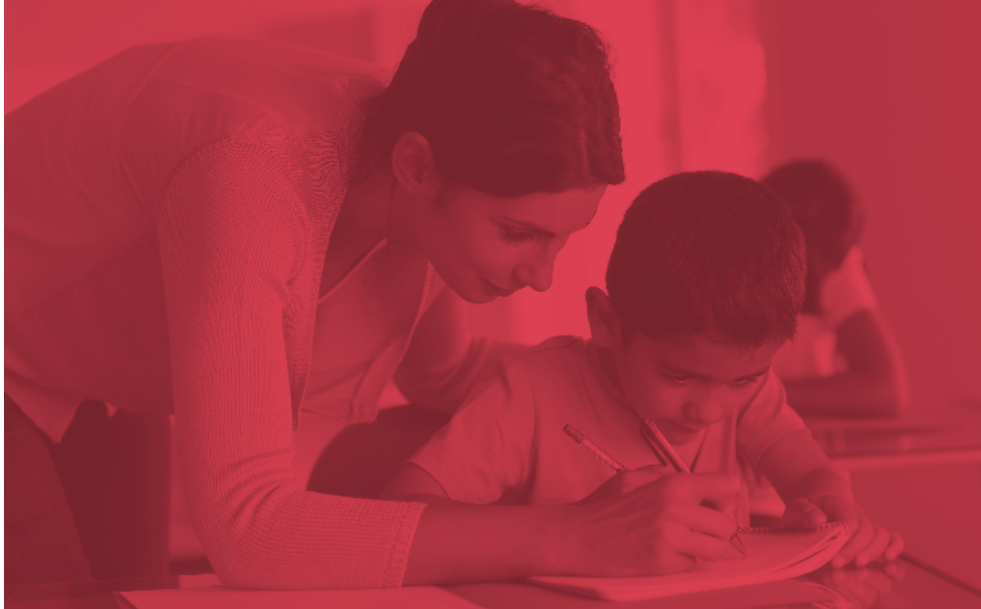
Vzhledem k tomu, že cílem výzkumu bylo zachytit změnu po přijetí pro-inkluzivních opatření, oslovili jsme pracoviště, která mají s inkluzí dlouhodobější zkušenost, protože právě ta jsou schopna zachytit posun, k němuž došlo.

V původním zadání výzkumu bylo v plánu soustředit se především na specifika žáků s jednotlivými speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen SVP). V průběhu výzkumu se však ukázalo, že v terénu převažují obecnější témata sdílená všemi sledovanými prostředím, a specifík týkajících se jednotlivých poruch je menší množství. Proto jsou i výsledky rozděleny do dvou částí – tedy na obecně platné výsledky a na ty týkající se právě jednotlivých typů SVP.

Kvalitativní výzkum probíhal v období září – listopad 2017 na čtyřech základních školách v České republice na tomto vzorku:

- Škola západ** – základní škola s přidruženými mateřskými školami zaměřená na práci s cizími jazyky a technický rozvoj žáků. Má přes 200 žáků a deklaruje svůj inkluzivní charakter.
- Škola východ** – škola s cca 350 žáky v menší obci na Moravě. Zaměřuje se na mezipředmětové vazby, moderní vyučování a peer programy. Deklaruje otevřenost vůči komunitě. Inkluzi aktivně praktikuje přibližně posledních pět let. Začala na popud místní maminky, která se aktivně zasazovala o to, aby její syn s Downovým syndromem mohl navštěvovat školu v místě bydliště a mohl tak být integrován v místní komunitě.
- Škola sever** – jedna z pražských škol, které se dlouhodobě zabývají vzděláváním žáků s širokou škálou specifických vzdělávacích potřeb. Aktuálně ji navštěvuje cca 550 žáků, speciální vzdělávací potřeby má přibližně 80 z nich. Podle vyjádření pracovníků je vnímána jako „výkladní skříň“ inkluze v dané městské části.
- Škola jih** – jedna z pražských škol, která se také zabývá inkluzí dlouhodobě, konkrétně od roku 1995. Za dobu své existence vyzkoušela různé přístupy – od zavádění speciálních tříd až po zařazení žáků se SVP do běžných tříd. V současnosti má kolem 1 000 žáků.

Kromě škol se do výzkumu zapojila ředitelka jedné z pražských pedagogicko-psychologických poraden a pracovník České školní inspekce

Do projektu se zapojilo celkem 18 respondentů.

Výzkumné otázky byly následující:

- 1) Jaké změny registrujete v souvislosti se zavedením systému nových podpůrných opatření?**
- 2) Jaké změny ve smyslu zlepšení nebo zhoršení registrujete v souvislosti s poskytováním podpory žákům se SVP?**
- 3) Jaký vliv měla změna na spolupráci s vnějšími subjekty – tedy s rodiči, školskými pedagogickými zařízeními apod.?**

V rámci kvalitativního výzkumného designu jsme kombinovali následující metody:

Fokusní skupiny proběhly na dvou školách, vždy s představiteli vedení školy, lidmi, kteří mají na škole inkluzi na starosti, učiteli a asistenty pedagoga.

Individuální rozhovory byly vedeny s učiteli, vedením škol a asistenty pedagoga, představiteli pedagogicko-psychologických poraden a České školní inspekce.

Všechny rozhovory byly přepsány a vyhodnoceny metodou otevřeného kódování. Výsledky jsou rozděleny do dvou částí: obecné výsledky týkající se změny jako celku a pak výsledky týkající se dětí s jednotlivými typy podpor. Pro větší přehlednost dělíme v obou částech výsledky na ty, které respondenti vnímají jako posun dobrým směrem, a na ty, jež jsou vnímány jako skutečnosti, které život školám ztěžují.

Výzkumný vzorek je po dohodě s respondenty anonymizován.

Obecné výsledky

Představitelé institucí – tedy konkrétně zástupce České školní inspekce a ředitelka jedné z pražských pedagogicko-psychologických poraden – se shodli na tom, že změn bylo za poslední rok hodně a projevily se především v nepřiměřené administrativní zátěži. Systém také nebyl dopředu dostatečně pilotován, a tak se jeho jednotlivé nedostatky ladily až za provozu, což podle nich nebylo šťastné. Nyní jde o to, celý systém upravit tak, aby splňoval cíle, s nimiž byl zaváděn.

Společně se školami se ale shodnou na tom, že inkluzivní opatření jsou jednoznačně krok správným směrem. Projasnily se toky financí, zjednotila se podpora společného vzdělávání, posilují se role jednotlivých aktérů – učitelů, asistentů, ale i pracovníků školských poradenských zařízení. Jednotliví aktéři spolu více a efektivněji komunikují a podpora jde jednoznačněji ke koncovému uživateli – tedy dítětem. Zdá se, že je patrná i větší spolupráce mezi školami, dalšími institucemi a nestátními neziskovými organizacemi, i když se v některých případech ještě hledají hranice mezi kompetencemi jednotlivých zúčastněných.

I školy se v rámci výzkumu shodly na tom, že inkluzivní opatření jsou krok dobrým směrem. Umožňují školám dělat transparentně a otevřeně to, o co se pokoušely už dříve, teď je to podle nich ale záležitost systémová. To se projevuje v několika rovinách:

Učitelé, děti a školy

Přínosy aneb „přibyla podpora a navíc je zaměřena na dítě

- Inkluze se dostala více do **povědomí veřejnosti**, častěji se o ní mluví, je více vnímána jako normální stav, a nikoli jako anomálie.
- **Přibyla finance** – existuje jistota a jasná orientace v tom, že školy peníze dostanou a kolik jich bude. Financování je průhlednější a spravedlivější, jeho nastavení umožňuje školám pokrýt náklady, které s inkluzí reálně mají. Peníze „jdou navíc za dítětem“ a způsob jejich rozdělování smazal regionální rozdíly, kdy dříve některé školy od kraje podporu dostávaly, a jiné nikoli.
- **Více personálu** – nový systém umožňuje přijmout více personálu, který inkluzi na školách podporuje, což se týká především asistentů pedagoga, jejichž počet na sledovaných školách vzrostl. Jejich financování je také průhlednější.
- Situace po změně umožňuje zavést také další podporu, kterou oceňují především učitelé, jako je třeba možnost **pedagogické intervence** nebo **cílený nákup pomůcek**.

Náměty na zlepšení aneb „zavalení bez podpory“

Kromě pozitiv vykazuje zavádění nového systému i některá negativa:

- **Zavalení administrativou** je jedním ze zásadních problémů implementace inkluzivních opatření. Má několik podob. Přibylo hodně nových formulářů, jednotlivé školy navíc zažily nejednoznačnost v jejich výkladu, přičemž nepomohl ani přímý dotaz na školeních k inkluzi, kde dostávaly i protichůdné informace. Některé informace obsažené v „nových papírech“ považují učitelé za smysluplné (například konkrétnější doporučení ze strany pedagogicko-psychologických poraden, zprávy o jednotlivých dětech), u jiných smysl ale nevidí. Školy musejí například vykazovat dané aktivity v několika systémech, které spolu navzájem nekomunikují, místo aby se využil již existující systém matrik a přes ně byly shromážděny všechny potřebné informace. Žádosti o souhlas se zřízením funkce asistenta posílané na krajské úřady jsou také vnímány jako naprosto přebytná formalita, která při počtu kupříkladu osmdesáti žáků se SVP na jedné škole vytváří nepřiměřenou administrativní zátěž. Plány pro děti s podpůrnými opatřeními 1. stupně jsou další položkou vnímanou jako zbytečná zátěž. Obecně psaní plánů a jejich vyhodnocování vnímají učitelé jako smysluplné, ale zároveň jako nepřiměřenou zátěž, která je odvádí od reálného času stráveného s dětmi.
- **Zavalení prací obecně** – učitelé lakonicky tvrdí, že přibylo peněz, ale také práce: vykonávají intervence u žáků, nápravy, pracují s asistenty. V rámci týdenního režimu učitelům přibylo několik hodin práce týdně. Speciální pedagogové a výchovní poradci, kteří řeší většinou administrativu a práci s asistenty, jsou zavaleni zcela nepřiměřeně.
- **Všechno je složitější** – s přítokem peněz přibyla i práce s jejich správou – dříve školy dostaly balík peněz a s ním hospodařily, nyní musejí vykazovat peníze u každého případu, ale opět v systému, který to nezjednodušuje. Navíc pokud je potřeba rychle nějaké drobné opatření upravit během školního roku, je to opět spojeno s další administrativou, a tak učitelé stojí často před dilematem, mají-li vydržet v situaci, která je neadekvátní potřebám dítěte, anebo znovu absolvovat administrativní kolečko jen proto, aby úpravu mohli zavést.
- **Vzdělávací systém selhává** – inkluzivní opatření vyžadují odborníky, kteří jsou připraveni na individualizovanou práci s dítětem. Pedagogické fakulty však podle ředitelů škol i učitelů a asistentů trendy v terénu nezachytily a své studenty nepřipravují adekvátně. Vzdělávání asistentů pedagoga je pak zcela nesystematické a nedostatečné, na čemž se shodnou také všichni dotazovaní.
- **Nepromyšlené a nestabilní financování asistentů a speciálních pedagogů** – aktuální nastavení neumožňuje vybalancovat drobné změny v počtu podpořených žáků a způsobuje velkou nestabilitu.

Kromě těchto obecných trendů řeší školy nejvíce změnu v oblasti personální, tedy asistenty.

Asistenti

Přínosy

- Na všech sledovaných školách se **navýšil počet asistentů**, což školy kvitují s povděkem. Vyjadřují spokojenost, že mají zákonný nárok na asistenta, který navíc odpovídá skutečným potřebám dětí. Díky navýšení počtu těchto pracovníků mezi sebou asistenti i více spolupracují, postupně se na jednotlivých školách vytváří systém spolupráce mezi asistenty i mezi asistenty a učiteli. Podle všeho je jejich začlenění jednodušší na prvním stupni, na druhém stupni sledovaných škol se učitelé s asistenty spolupracovat teprve učí. Možnost sdíleného asistenta je podle respondentů další velká pomoc.

Náměty na zlepšení

- Kromě těchto pozitiv školy čelí řadě potíží. Největším problémem je shánění **kvalitních asistentů** v situaci, kdy pro ně systém nenabízí dostatečné finanční ohodnocení. Jednotlivé školy se k tomu stavějí různě. Není jednoznačný přístup k tomu, jak platit asistentovi reálný počet hodin na přípravu a další nepřímou pedagogickou činnost, někde doplňují úvazky družinářkám, jinde se snaží saturovat jejich finanční ohodnocení ještě z jiných – často projektových – zdrojů. Obtížné také je, pokud se například rodina rozhodne stěhovat a škola přijde během roku o část podpory pro jednoho asistenta apod.
- **Vzdělávání asistentů** se zdá být katastrofální. Asistenti, kteří práci dělají už delší dobu a snaží se doplnit si vzdělání, si stěžují, že se na kurzech nedozvědí nic nového a že jejich kvalita je často daleko za realitou ve školách. Noví asistenti se nemají do praxe kde připravit, nabízené kurzy jsou zbytečně teoretické a odtržené od reality. Zdá se, že je to problém napříč celým vzdělávacím trhem – od pedagogických fakult až po kurzy nabízené jednotlivými organizacemi. Na jejich špatné kvalitě se shodnou asistenti, učitelé i ředitelé škol.

Spolupráce školy, školských poradenských zařízení a rodičů

Přínosy

- Školy vnímají, že spolupráce se školskými poradenskými zařízeními, konkrétně pedagogicko-psychologickými poradnami, se po zavedení opatření zlepšila. Poradenská zařízení mají podle nich větší svobodu navrhnout dítěti podporu, kterou skutečně potřebuje, doporučení konzultují se školou, domlouvají se na jeho zavedení. Doporučení jsou nyní konkrétnější a podrobnější, dávají učitelům lepší orientaci, jak s dítětem pracovat. Na jednotlivých školách se liší způsob spolupráce s poradenskými zařízeními. Někde mají vytvořen systém konzultací, kdy je na obou institucích určený pracovník, který koordinuje pravidelné návštěvy poradenských pracovníků ve škole, jinde koordinátor pro inkluzi nebo výchovný poradce konzultuje s konkrétním pracovníkem v poradenském zařízení konkrétní případy.
- Po zavedení inkluzivních opatření jsou **rodiče více zataženi** do celého procesu, doporučení se s nimi probírají a rodiče je chodí podepisovat do škol. Tato praxe pomáhá v tom, že škola i rodina mají tytéž informace.

Náměty na zlepšení

- Nevýhodou aktuálního stavu je přehlacení poradenských zařízení a z toho vyplývající dlouhé čekací lhůty a neschopnost reagovat rychle a pružně na změny u dítěte během školního roku. Plýtvání pomůckami zmiňují jak některé školy, tak představitel České školní inspekce. V tomto bodě je rozhodně prostor pro zlepšení.
- Na rozdíl od spolupráce s pedagogicko-psychologickými poradnami, která se evidentně zlepšila, je spolupráce se **speciálně pedagogickým centrem (SPC)** z pohledu zapojených škol vnímána jako nezměněná, a někdy dokonce zatěžující. Školy se SPC dříve spolupracovaly méně, protože děti v péči SPC navštěvovaly běžně školy také méně. Způsob spolupráce je tedy ještě neodzkoušený, podle informací ze škol působí SPC uzavřeněji, nejsou zvyklá se školami spolupracovat a v ochotě ke spolupráci mezi nimi existují velké rozdíly. Podle škol se často chovají spíše jako kontrolní orgán než jako partneři.
- Komunikace s rodiči a jejich zakomponování do systému zvyšuje administrativní zátěž pro školy, zvláště mají-li děti s podpůrnými opatřeními hodně (s rodiči je potřeba domluvit schůzky, absolvovat setkání, to vše se počítá na desítky hodin práce navíc).

Výsledky týkající se dětí se specifickými vzdělávacími potřebami

Děti s mentálním postižením

Změna, již přinesla inkluzivních opatření ze září 2016, se u dětí s mentálním postižením týká několika parametrů:

- **Rozvrhy** – na sledované škole měly dříve děti s mentálním postižením jiný rozvrh a s kmenovou třídou navštěvovaly jen některé hodiny. Teď mají rozvrh stejný.
- **Minimální výstupy** – u dětí s mentálním postižením se nyní sleduje, zda dosahují minimálních výstupů, a to pomocí přezkušování, která zpravidla organizuje speciálně pedagogické centrum. V případě, že dítě neprojde, je mu doporučeno navštěvovat speciální školu. U přezkoušení však je přítomen člověk, kterého děti neznají, a dává instrukce často jiným, pro ně nezvyklým způsobem. Stres vzniká především u případů dětí, které jsou na rozhraní lehkého a středního postižení.
- **Socializace versus výkon** – u dětí s mentálním postižením by podle respondentů měla škola plnit spíše socializační funkci, což se často daří. Je tedy otázka, do jaké míry jsou minimální výstupy relevantní a důležité pro dosažení tohoto cíle.
- Zkušenost některých rodičů dětí s mentálním postižením je taková, že pokud škola není inkluzi nakloněná, pak i když do ní dítě nastoupí, je rodina vystavena řadě situací, které jí mají naznačit, že by bylo lepší, kdyby na škole nebylo. Rodiče pak často nedobrovolně volí speciální školu prostě proto, že tomuto tlaku nechtějí odolávat.

Děti s tělesným postižením

- U dětí s tělesným postižením se zpravidla jedná o otázky týkající se organizace výuky – speciální pomůcky, upravený prostor ve škole apod. Ohledně asistentů pak platí, že je obtížnější je zajistit, jelikož se sami musejí nejprve naučit pracovat se speciálními pomůckami, tento typ asistence je vázán na specifické know-how.
- Z hlediska regionálního školství hraje roli otázka počtu dětí ve třídách. Podle respondentů dítě s podporou snižuje počet dětí ve třídě o 2–3 místa. V okamžiku přechodu dětí z prvního na druhý stupeň, kde se sjíždějí děti z menších obcí do větších, narážejí školy na nedostatek žákovských míst nebo naopak na nedostatek prostoru.

Děti s odlišným mateřským jazykem

U dětí s odlišným mateřským jazykem (OMJ) je hlavní otázka, do jaké míry dítě vyučovací jazyk ovládá a zda dostane podporu od pedagogicko-psychologické poradny. Na základě informací od ředitelky jedné z poraden do její kompetence podpora těchto dětí sice patří, v terénu je ale vidět, že kolem toho panuje určitá nejistota. Jiné poradny totiž podle informací ze škol podporu pro děti s OMJ nedoporučují. Další zjištěná specifika práce s dětmi s OMJ jsou následující:

- **Není konzistentní přístup** od pedagogicko-psychologických poraden – v některých regionech děti dostávají přiznanou podporu, jinde ne. Školy to řeší různě, některé o podporu žádají, jiné využívají jiné nástroje ministerstva školství.
- Pedagogicko-psychologické poradny prý podle škol často neumějí dítě s OMJ **vyšetřit**, na což reagují nestátní neziskové organizace, kupříkladu organizace Meta vytvořila diagnostický nástroj a nabízí jej poradnám.
- Do podpory dětí s OMJ se **zapojují neziskové organizace** – Škola jih například pilotně testuje program organizace výuky češtiny jako cizího jazyka přímo na škole.
- Výuku češtiny jako cizího jazyka by mohl výhledově převzít asistent, musel by však absolvovat speciální kurz na Ústavu jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy (ÚJOP UK), jehož cena je 10–16 tisíc Kč (dle informací uvedených na stránkách ÚJOP se jedná o 14 950 Kč za kurz s hodinovou dotací 128 hodin).
- **Obtížná komunikace s rodiči** z důvodu jazykové bariéry – školy v takovém případě spolupracují s tlumočníky a s nestátními neziskovými organizacemi. Chybí jim však systematická podpora.

Děti se sociálním znevýhodněním

Hlavním tématem u dětí se sociálním znevýhodněním je, zda školu vůbec navštěvují. V případě, že tomu tak není, je škola bezmocná. Spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) často nefunguje, řešení bývají silová a zdlouhavá. Dalšími specifiky jsou:

- Chybí **post sociálního asistenta** – tedy člověka, který by pomohl přivést děti ráno do školy. Důvody pro sníženou docházku jsou různé, u části romských rodičů se například jedná o obavu, aby dítěti někdo neublížil. Asistent by takové situaci mohl výrazně pomoci.
- V jedné z dotázaných škol se osvědčily **přípravné třídy**, kdy dítě získá možnost adaptovat se na prostředí školy, doplní si eventuální chybějící znalosti či návyky. V porovnání s posledním rokem stráveným v mateřské škole umožní přípravná třída lépe s dítětem pracovat ve smyslu méně her, více vzdělávání. Přechod na první stupeň se pak ukázal jako plynulejší. Vzhledem k tomu, že tuto praxi provozuje jen jedna ze sledovaných škol, mohlo by zavedení přípravných tříd versus povinný poslední rok v mateřské škole být tématem pro další výzkum.
- **Prevence** – v systému podpůrných opatření, tak jak je nastaven aktuálně, chybí možnost preventivních opatření, například automatickým zapojením asistenta v prvních třídách by bylo možné některé potíže podchytit včas a minimalizovat pozdější intervence.
- Podle škol, které se inkluzí dlouhodobě zabývají, se postupně **zmenšuje rozdíl v zacházení s dětmi z etnický odlišného prostředí**.
- Kritický je **přechod z prvního na druhý stupeň**.

Závěry a doporučení

Nejprve se zaměříme na odpovědi na výzkumné otázky:

- 1) Lze jednoznačně tvrdit, že pro-inkluzivní opatření jsou ve školách, které mají srovnání, vnímána jako krok dobrým směrem. Umožnila školám de facto legalizovat, co už stejně dělaly, vyjasnily se toky peněz, jejich přerozdělování je nyní transparentnější a spravedlivější a opatření umožňují systematický rozvoj inkluzivního směřování školy. Inkluze se stala fenoménem, o kterém se méně diskutuje a více se realizuje, což všem zúčastněným usnadnilo život. Kromě toho však existuje celá řada procesů, jež realitu komplikují: nárůst administrativní zátěže, nejasné toky informací ohledně povinností, které z opatření pro školy vyplývají, nedostatky ve vzdělávání učitelů i asistentů.
- 2) Specifik týkajících se jednotlivých typů dětí se speciálními vzdělávacími potřebami nebylo zjištěno příliš mnoho. Je evidentní, že školy řeší inkluzi spíše na obecnější rovině, jakmile se jedná o konkrétní podporu konkrétních dětí, je situace najednou jasnější a jednodušší.
- 3) Inkluzivní opatření podporují spolupráci mezi jednotlivými zainteresovanými subjekty. Zdá se, že výrazně se zlepšuje spolupráce mezi pedagogicko-psychologickými poradnami a školami, rodiče jsou více vtaženi do celého procesu vzdělávání jejich dětí, školy spolupracují s dalšími subjekty dle typu pomoci, kterou potřebují. Zdá se, že určité rezervy jsou ve spolupráci mezi školami a speciálně pedagogickými centry.

Z výzkumu vyplývají následující doporučení, které si dovoluji rozdělit podle jejich adresátů – tedy těch, kteří mají možnost na ně reagovat:

Doporučení pro širokou veřejnost

Je evidentní, že v místech, kde se inkluzí dlouhodobě zabývají, nesou výsledky práce velmi dobré ovoce. Děti se k sobě chovají hezky, jsou integrované, zlepšuje se komunikace na školách i komunikace škol s vnějším světem. Zavádění inkluzivních opatření je však často běh na dlouhou trať a vyžaduje počáteční lidskou investici. Na školách, kde jsou nastaveni proti tomuto trendu, občas dochází k „vypuzování“ dětí, které jsou v první fázi vnímány jako zátěž. Právě v těchto situacích může pomoci každý, kdo o takové situaci ví nebo je v ní jakkoli zaangażován.

Doporučení pro ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a další orgány státní správy:

- **Individualizace versus výkon** – do budoucna by bylo potřeba vyjasnit směřování vzdělávacího systému. Inkluzivní opatření směřují k individualizaci výuky, zavádění srovnávacích testů zase vede opačným směrem. Lépe řečeno je tak aplikováno. Česká státní inspekce k tomu dodává, že testy mají jen pomoci monitorovat celý systém. Je tedy evidentní, že je potřeba vyjasnit rétoriku ohledně inkluze i testů tak, aby bylo zřejmé, k čemu tyto nástroje slouží. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) by mělo také jednoznačně pojmenovat hlavní cíle vzdělávacího systému.
- **Jednoznačné informace do škol** – ty by se měly týkat především formálních požadavků vyplývajících z inkluzivních opatření. Na MŠMT by bylo vhodné zřídit místo, na které se mohou ředitelé, učitelé i další obracet s dotazy a kde měli by jistotu, že dostanou jednoznačnou a konzistentní odpověď.
- **Více kompetencí pro školy** – školy by měly mít možnost v průběhu roku zacházet s přidělenými prostředky flexibilněji, tak aby mohly lépe reagovat na měnící se potřeby žáků.
- **Menší administrativní zátěž** – sjednotit vykazování, využít některý ze stávajících systémů (například matriky), zrušit žádosti na krajské úřady ohledně přidělování asistentů apod.
- **Vyjasnit financování asistentů pedagoga** a umožnit jim pracovat snadněji na plný pracovní úvazek včetně dostatečného počtu hodin pro nepřímou pedagogickou činnost.
- **Doplnit chybějící pozice:** speciální pedagog, sociální pedagog nebo asistent. Pokud by bylo možné zavést tyto pozice ve školách systémově, školám by se ulevilo a zároveň by se posílila preventivní opatření.
  - **Zavést standard asistenta pedagoga** – vzhledem k tomu, že vzdělávání asistentů nevykazuje potřebnou kvalitu, standard by mohl pomoci jejich vzdělávání nastavit.
- Podpořit **personální posílení** školských poradenských zařízení.

Doporučení pro vysoké školy a další vzdělávací instituce:

- **Pregraduální vzdělávání** by mělo připravit učitele do praxe tak, aby byli po všech stránkách schopni poskytovat kvalitní individualizované vzdělávání všem svým žákům. Studenti by se měli učit individualizovanému přístupu k žákům, měli by mít více hodin praxe přímo ve školách.
- **Celoživotní vzdělávání** – kurzy neodpovídají potřebám v terénu, a to jak učitelů, tak v oblasti vzdělávání asistentů. Příprava na práci s dětmi by měla být důkladnější větší, kurzy by se měly zaměřit na méně teorie a dát větší prostor konkrétním postupům, jak ve školách s žáky pracovat.
- **Formální vzdělání versus skutečné kompetence** – ne všichni absolventi vysokých škol pedagogického směru jsou schopni dobře pracovat s dětmi, naopak jiní mají reálné dovednosti a chybí jim formálně uznatelné vzdělání. Systém by bylo potřeba zprůchodnit tak, aby ti, kteří mají kompetence, mohli pracovat s dětmi, aniž by museli absolvovat vysokoškolské vzdělání klasického typu, které navíc často neodpovídá aktuálním potřebám škol a stává se tedy pouhou formalitou.

Systém v ne-systému aneb inkluze rok poté

Autorka – Dana Moree

Odborná spolupráce – Lenka Felcmanová

Jazyková korektura – Libuše Bělunková

Obálka a grafická úprava – Klára Hájková, Studio Formaat, 2018.

Vydala Nadace Open Society Fund Praha, Hradecká 92/18, Praha 3.

Vydání první.

Praha 2018.

ISBN 978-80-87725-43-6